

ZABEZPEČENIE OCHRANY LESA V CHRÁNENÝCH ÚZEMIACH ŠL TANAP-U

Ján Ferenčík, Ján Slivinský

Úvod

Štátne lesy Tatranského národného parku v Tatranskej Lomnici sú užívateľmi štátneho a prenajatého lesného majetku na území TANAP-u a PIENAP-u. Celé spravované územie je v kategórii chráneného územia. V končiacom decéniu boli vykonávané prevažne náhodné ťažby a to vetrové a podkôrníkové. Od roku 1995 je časť LHC Vysoké Tatry vyhlásená za kalamitnú podkôrníkovú oblasť. LHC Oravice, Habovka a Červený Kláštor mali výrazne nižší podiel náhodných ťažieb. Rozsahu náhodných ťažieb, ich zvyšujúcemu sa trendu je priamoumerný rozsah ochranných a obranných opatrení. Zo škály výkonov v ochrane lesa je v Štátnych lesoch TANAP-u okrem spracovania vetrovej a podkôrníkovej kalamity rozsahom najpoužívanejším opatrením ochrana a obrana proti podkôrníkom. Obsahuje monitoring a obranu feromónovými lapačmi, kladenie a asanáciu lapákov, vyhľadávanie a samotnú asanáciu napadnutých stromov a dreva.

Z titulu vysokej návštevnosti tejto turisticky a rekreačne významnej oblasti je stále aktuálnou ochrana lesa proti požiarom. Trvalou a veľmi dôležitou je aj ochrana proti zveri.

Chránené územie a ochrana lesa

Plánovanie výkonu opatrení v ochrane a obrane lesa v chránenom území TANAP-u je v súčasnosti veľmi komplikované. Tieto výkony sa stali trecími plochami v rokovaniach so Štátnou správou ochrany prírody a jej odbornou organizáciou – Správou TANAP-u.

Zvlášť vyhrotené vzťahy pretrvávajú od konca roku 2002, keď bolo potrebné likvidovať vzniknutú vetrovú kalamitu. V konaniach nastali prietahy a ŠOP pri vyjadreniach vychádzala zo spornej a nejasnej zonácie územia bez legislatívneho schválenia. Rozhodnutia prichádzali oneskorene a znemožňovali realizáciu opatrení vo vhodnom čase. Krajský úrad ŽP, ako rozhodovací orgán, nemal vlastné podklady na to, aby mohol nezávisle a objektívne rozhodovať. V celom procese badať jednostrannú náklonnosť k stanoviskám Správy TANAP-u a neakceptovanie odborných vyjadrení štátnej odbornej kontroly ochrany lesa. Vstup tretieho sektoru do výnimkovacieho procesu spôsobil zníženie odbornej úrovne vnímania problematiky ochrany lesa a neúmerne predĺžil celé konanie.

Varovania lesníkov boli ignorované a praktický výsledok je dnes taký, že na ochrannom obvode Javorina a Podspády dochádza k veľkoplošnému rozpadu lesov v dôsledku kalamitného premnoženia podkôrneho hmyzu.

19. 11. 2004 tatranská bóra priniesla najväčšiu vetrovú kalamitu v histórii TANAP-u. Procesy nejednotnosti až protichodnosti názorov na riešenie situácie po novembri 2004 sú neutíchajúce. Rýchle vyhlásenia najvyšších štátnych činiteľov v mnohých prípadoch zostali len vo verbálnej polohe. Akoby nekontinuálne pôsobia vyjadrenia a stanoviská na rôznych úrovniach riadenia rezortu životného prostredia. Najextrémistickejšie sú však názory a vyhlásenia občianskych ochranárskych združení. Existovali návrhy aj na ponechanie celého územia bez zásahu.

Existencia kalamity na ploche desať tisíc hektárov s objemom dva milióny m³, to sú rizikové faktory podmieňujúce budúci negatívny vývoj zostávajúcich porastov, ušetrených od vetrovej kalamity.

Na príklade vývoja v Javorine a Podspádoch existuje reálny predpoklad následnej podkôrníkovej kalamity, najmä pri existencii časti územia s ponechaním kalamity bez spracovania. Z celkového objemu kalamity je 62 % v treťom stupni ochrany prírody. V tomto stupni ochrany je už takmer celý

objem vetrovej kalamity spracovaný a zostáva pre rok 2006 spracovanie časti biomasy predstavujúce reálne požiarne riziko.

Pre spracovanie kalamity v 4. a 5. stupni ochrany bolo nevyhnutné predložiť orgánom ŠOP žiadosti o udelenie výnimiek. Hoci sa na jednaniach stále operuje so stupňami ochrany prírody, v teréne tieto stupne nie sú vyznačené. Situácia je o to komplikovanejšia, lebo stupne ochrany sú podľa parciel a tie nekorešpondujú s hranicami JPRL a tak sa vyskytujú prípady až troch stupňov ochrany v jednom dieľci.

Projektové riešenie

Minister pôdohospodárstva rozhodol o projektovom riešení problematiky ochrany lesa po vetrovej kalamite na území TANAP-u. Cieľom realizačného projektu vypracovaného na obdobie dvoch rokov, bolo navrhnuť opatrenia pre maximálne zníženie rizika premnoženia podkôrneho hmyzu v postihnutých porastoch a v okolitých porastoch. Autorsky zostavovali projekt LVÚ Zvolen, Technická univerzita Zvolen, Štátne lesy TANAP-u, SAV odbor lesnej ekológie Zvolen, Správa TANAP-u. Cieľom projektu bolo realizovať komplex opatrení so zameraním na vylúčenie následnej podkôrníkovej kalamity. Kľúčovým opatrením bolo zabezpečiť čo najrýchlejšie spracovanie vetrovej kalamity pri súčasnom monitoringu a obrane proti podkôrnemu hmyzu.

Po realizácii vyššie uvedeného projektu ochrany lesa, hodnotíme doterajší stav populácie podkôrníkov ako priaznivý, bez významnejších škôd na okolitých porastoch. Najvýznamnejšou okolnosťou tu bola rýchlosť spracovania kalamity. V procese intenzívneho a dynamického spracovania vetrovej kalamity nebola skutočná potreba výkonu asanácie dreva. Ťažiskom prác zostala inštalácia a kontroly feromónových lapačov a ich posúvanie za nespracovanou kalamitou. Pre vysoký objem vetrovej kalamity a jednoznačnú atraktivitu dreva z kalamity aj výsledky odchytov možno hodnotiť ako priemerné. Prevažná časť populácie podkôrneho hmyzu sa začala vyvíjať v kalamitnom dreve pri obsadenosti kmeňov od 0 po 80 % v závislosti od lokalít. Pred ukončením vývoja populácie bolo spracované drevo expedované.

Nový lesný zákon a povinnosti pri ochrane lesa

V Zákone o lesoch č. 326/2005 Z. z. sa v § 28 čl. 3 uvádza, že opatrenia na zabránenie šírenia a premnoženia škodcov z chránených území s piatym stupňom ochrany, v ktorých nebola povolená výnimka orgánu štátnej správy ochrany prírody a krajiny na vykonanie náhodnej ťažby, zabezpečí v ochranných pásmach území s piatym stupňom ochrany organizácia ochrany prírody.

Na území v užívaní ŠL TANAP-u sa rozhodnutiami ŠOP ponechali viaceré lokality s vylúčením spracovania kalamity. ŠL TANAP-u vyzvali ešte v novembri 2005 Správu TANAP-u k priekročeniu realizácie výkonu opatrení v zmysle zákona. Aj keď prebehli prípravné hovory zúčastnených strán, do ukončenia uzávierky príspevku neboli ŠL TANAP-u informované o podrobnostiach pri naplňaní zákonnej povinnosti zo strany Správy TANAP-u.

V súvislosti s aplikáciou nového lesného zákona o vykonávaní opatrení v ochrannom pásme, je nevyhnutná potreba dodania podrobnejších inštrukcií v podobe vykonávacej vyhlášky. V nej je nutné stanoviť šírku pásma, uviesť spektrum opatrení, zodpovednosť, vstup na územie atď.

Riziká pre rok 2006 – ochranárska prognóza

Lykožrút smrekový

Zastúpením, rozsahom škôd a svojim dominantným výskytom v lesoch TANAP-u je lykožrút smrekový. Jeho premnoženie hrozí v celkoch s najvyšším 5 stupňom ochrany, kde sa ponecháva kalamita bez zásahu. Sumárny objem dreva určený rozhodnutím štátnej správy ochrany prírody na bezzásahový režim je 130 000 m³, čo tvorí vysokú základňu pre vývoj a následné premnoženie podkôrneho hmyzu.

Vyššie riziko vytvára pomerne rozsiahla oblasť s čiastočným spracovaním kalamity a s ponechaním 10 a 30 % podielu ponechanej hrubiny, podľa dohody medzi ŠOP a ŠL TANAP-u.

Najmenej riziková oblasť pre premnoženie podkôrníkov v TANAP-u je plocha s 3. stupňom ochrany, po spracovaní kalamity. Tá predstavuje takmer 62 % postihnutej plochy z vetrovej kalamity z roku 2004.

Mimo veľkoplošnej vetrovej kalamity najviac ohrozenou oblasťou je územie ochranných obvodov Javorina a Podspády. Na oboch celkoch je podiel územia zaberajúceho piaty stupeň ochrany rozsiahly a v prípade Javoriny tvorí podstatnú časť výmery. V roku 2005 sa len na ochrannom obvode Javorina v 1 054 lapačoch na lykožrúta smrekového odchytilo 7,86 mil. ks (v prepočte 224,5 l). Na 1 lapač bol priemer 7 441 ks, čo je o 35,3 % nad hranicou silného premnoženia. Oproti roku 2004 je to 100 % nárast... Pri týchto výsledkoch si musíme uvedomiť, že účinnosť feromónových lapačov je max. do 30 % populácie!!! Na území s 5. stupňom ochrany sa na o.o. Javorina sa nachádza aj asi 6 000 m³ aktívnych chrobačiarov. Pokiaľ nedôjde v krátkej dobe k dohode a nepristúpi sa k vykonávaniu účinných opatrení proti premnoženiu lykožrúta smrekového, bude pokračovať rýchly rozpad vysoko-horských smrečín a tiež dôjde k vážnejšiemu ohrozeniu okolitých lesných komplexov s dopadom na plnenie celospoločenských funkcií lesa.

Lykožrút lesklý

Významný druh spôsobujúci škody na smrekoch v mladších vekových triedach je lykožrút lesklý. Hrozba nárastu jeho populačnej hustoty je odvodená z vhodných podmienok pre zakladanie a vývoj populácie najmä v zóne s ponechaním 10, 30 a 100 % hrubiny.

Ostatní škodcovia

Lokálne sa premnožil lykožrút smrečinový na ochrannom obvode Podspády, inak sa vyskytuje zriedkavo. Drevokaz čiarkovaný nespôsobuje významnejšie hospodárske škody. Z ostatných hmyzích škodcov je riziko premnoženia tvrdoňa smrekového a lykokaza sadenicového.

Záver

ŠL TANAP-u vykonajú aj v roku 2006 rozsiahle opatrenia na veľkoplošnej kalamitnej ploche a aj na ostatnom území. Bude inštalovaných asi 4 500 feromónových lapačov na monitoring a odchyt lykožrúta smrekového, lykožrúta lesklého, drevokaza čiarkovaného a lykožrúta severského. Na území, kde to zákon umožňuje, budú kladené a asanované klasické lapáky, bude sa asanovať drevo na odvozných miestach, vyhľadávať a spracovávať chrobačiare. ŠL TANAP-u nebudú môcť spracovať kalamitu v piatom a na časti štvrtého stupňa ochrany. Ďalej sa zrealizujú opatrenia proti požiarom a ochrana proti zveri.

S veľkou pravdepodobnosťou sa budú pracovníci Štátnych lesov TANAP-u aj v roku 2006 stretávať s pochybnosťami pri plánovaní ochrany lesa a po vykonaní zásahov. Neistotu vnáša do práce lesníkov náš legislatívny systém, ktorý nedostatočne presadzuje potreby ochrany lesa. V rozhodovacích procesoch prevládajú subjektívne legislatívou nepodložené indície, preberanie a porovnávanie TANAPu s územiaми neporovnateľnými. V nasledujúcich konaniach so štátnou ochranou prírody musí štátna správa lesného hospodárstva vystupovať ako odborný účastník a obhájca záujmov rezortu lesov.

Záverom chceme zdôrazniť jednu skutočnosť – Štátne lesy TANAP-u nie sú proti bezzásahovým zónam. Dôkazom toho sú existujúce jedinečné lokality. Pri prebiehajúcej zonácii národného parku sa ale musia uplatňovať princípy odbornosti, znalosti prírodných pomerov, historického vývoja územia a súčasne prihliadať aj na celospoločenské funkcie územia.

Ing. Ján Ferencík, Ing. Ján Slivinský

Štátne lesy Tatranského národného parku, 059 60 Tatranská Lomnica, e-mail: ochranaprir-sltanap@euroweb.sk; javorina-sltanap@euroweb.sk

---